

Nagy Csilla

Szakítópróba

(Varró Dániel: Szívdezzert. Magvető, 2007)

Varró Dániel legújabb, harmadik kötete, hasonlóan a korábbi *Bögre azúr*hoz (Magvető, 1999) és a *Túl a Maszat-hegyen* című könyvhöz (Magvető, 2003), a tradicionális műfajok és formai megoldások újragondolását, valamint a hagyományos lírai beszédmód(ok) a szleng- illetve köznyelvvél való kontaminálását, és az így adódó árnyaltabb kifejezési lehetőségek feltérképezését tűzi ki célul. Azonban míg az első kötet versei bizonyos értelemben szélesebb skáláját voltak képesek megmutatni a Varró-féle poézisnek, a klaszszikusok imitációjától (pl. a *Változatok egy gyerekdalra*) az olykor mélyebb elméleti filozófiai problematikát is érintő „kamaszlíraig” (pl. *Randi*), és ezáltal mintegy új kódot tettek érvényessé a kortárs lírában; addig a *Szívdezzert* inkább a már megtalált hang elmélyítését, a „mesterség”, a „technika” alkalmazását hajtja végre egy egységesnek mondható tematikus és strukturális keretben. A kötet kitérőt tett a szerelem mibenlétét, mechanizmusait firtatja, poétikailag pedig a szerelemtől való mai (vagyis a tradicionálistól bizonyos mértékig elkülönülő) beszéd próbája, valamint a saját líra ilyen értelemben vett megújítása a cél.

A könyv szövegeinek mindegyike a párkapcsolat, a viszony(rendszer) struktúráját, az én és a másik, a férfi és a nő szerepeinek mai elrendeződését helyezi a középpontba, ez a problematika vonul végig a kötetben egy szonettkoszorú formájában, amelynek darabjai közé különálló versek illeszkednek, mintegy a téma kifejtésének epizódjaiként. Az egyes versbéli szituációk a szerelmi költészet topológiájára folyton kitekintenek, ez azonban meglepő, váratlan, számos esetben friss és ötletes metaforikával lesz kiváltva. Ahogy a tradicionális megszólalásokban, úgy itt is megjelenik a tavasz, az első találkozás, az első randevú, a női kellem dicséretének motívuma; a másik hiánya, az iránta való vágy médiuma azonban már a legmodernebb technika bármely eszköze lehet. A kamaszos kód- és kommunikációs rendszer természetesen a computer- és mobiltelefon-, és az újabb „ifúsági” közegek (mozi, meki, slágerek, magazinok) metaforikájával működik (vannak például sms-versek a kötetben), a kedvesért való küzdelem pedig itt a metróállomásokon, ellenőrökön, hétköznapi frusztrációkon való túljutást jelenti (*Metró*, 43). A patetikus jelleg (pl. a szerelem-tematikához kapcsolódó mitológiai utalások, allúziók szerepeltetése) olykor meglehetősen távoli,

ironikusnak vagy inkább szervesen tekinthető momentumokat árnyal. Mintha maga az érzés, a szerelem, a „21. századi kis temegén” is csak stílusjátékok, csuklógyakorlatok összessége lenne, ilyen értelemben a felvázolt szituáció pedig a szövegek megalkotásának indoka („nem is téged szeretlek, hanem talán csak ezt itt, / az archetipikus, benned lakó izét [...]” [81]). Ezt persze jelentős mértékben ellensúlyozzák, a kötetet pedig szóragoztatóvá teszik a leleményes, pontosan megformált képek: „S te a Léthe vizéből buksz csak elő, / már ott boogie boardozol, isteni lányka. / Míg trappol a parton a trampli idő, / a radírfeledés elefántja” (6). A szerelemtől való lírai beszéd nehézségeiről sem szükséges többet mondani a következő soroknál: „Egy pegazus beröppen, ha ablakot nyitok. / Négy lába van, de mégis a könyvespolcra botlik, / amelyen sorban állnak a sorba állított, vastag prózák precízen, a Proust, a Mann, az Ottlik...” (17).

Valójában a kötet poétikai problémái talán épp abból adódnak, hogy szerzője nem tud mit kezdeni az irodalmi hagyománnyal: kísérletet tesz a magyar szerelmi líra kultikus szövegeinek (szerzőinek) megidézésére, és ezt számos helyen mottóval is jelzi (pl. Vajda János, Szöcs Géza), szándéka azonban – a beszédmód megújítása, a régivel való részleges szakítása – nem sikerül teljes mértékben: a saját hang kontextusában nem lesznek termékek az allúziók, sőt azon túl, hogy Varró Dániel formaérzékét, a nyelvhez való invenciózus viszonyát bizonyítják, nem válik számunkra hitelessé a szerelemtől való beszéd. Ilyen a József Attila *Magányának* átirataként érthető *Átok*

című szöveg, amelynek sorai épp a szenvedélyt, a megélt hiányt, az erotikát nélkülözik. A kötet számos irányt mutat, változatos verstani képletek, műfaji dimenziók lesznek megszólaltatva (a szonettkoszorú darabjai olykor képversek, a Dante-tercinák mellett feltűnnek Anyegin-strófák, pontos hexameterek, stb.), ez a sokszínűség a szerző egyik legnagyobb erénye (annak ellenére, hogy a könyv megformáltságát ez esetben akadályozzák a megszólított, ám nem minden esetben átsajátított tradíciók). Sokkal inkább termékenynek bizonyulhatnak azok a szövegek, amelyek nem a már említett metaforika mentén kívánják dekódolni a párkapcsolati megértést, kommunikációt, illetve a szerelem mulandó jellegét, hanem inkább valamely mélyebben megélt-továbbgondolható (elméleti) problematika felől közelítik: „[...] például mi volna, / ha az idő megnyílna résnyre, / és ezen résen ilyenkor más pillanatokba lehetne nézni be, / ahogy a fényképeket szoktuk nézegetni, csak / itt az ember azt mondaná, nicsak, hát ki ez a lány a képen? Vajon nem ismerem még, vagy (istennem!) / lehet, hogy ismerem?” (*Autó*, 50). Ugyanígy hitelessé, meggyőzővé válhat a hagyomány megidézése, és Varró Dániel új

hangja is érzékelhetővé válhat azokban a sorokban, amelyek nem próbálnak ironikus-patetikus módon a szerzőtől megszokott játékos beszédmódhoz közelíteni: „de a gomblukunkat még / (is) / egy Más hiánya / lakja // matat / mellette majd (-nem) ugyanaz / hisz azért van az ég / s ha kint // bukfenceit hányja / a tavasz / és elvásaink / meg annyikis / patak / ja” (53).

Talán ezeken a pontokon – ahol a kamasz-metaforika, a köznapi szituációkból, közhelyekből építkező líra leválik, és a hagyomány egy más jellegű olvasatáról van szó – érzékeljük leginkább, hogy Varró Dániel úgy a poétikai tradíciókat, ahogy saját poézisét is képes lesz majd termékenyen újragondolni, újrakonstruálni. A kötet „sablonos próba”, a nagy „szakítás” pedig minden bizonnyal előbb-utóbb bekövetkezik.

Gilbert Edit

Életed megváltoztatható

(Kornis Mihály: Lehetőségek könyve. Kalligram, 2007)

A művészet esetleg sugallja, minden nehézségével, a pszichológia, az ezotéria, az alkalmazott életfilozófia jobbra állítja a fenti tételt. És éppen ez a baj. A nagy példa: a Szent Ágoston-i mélységek és magasságok híján fanyalgunk, hitetlenkedünk. Ha hiányzik az ív, a felemelkedés akarati, érzelmi, szellemi és intellektuális logikája, félő, hogy demagóg, didaktikus marad a mégoly jó szándékú vezetés. A saját pokol megjárása és megbánása, s ennek adekvát megformálása lehet bizonyító erejű. A buktatók ezen a jó szándékkal kikövezett úton számosak. A hang és a személység érzékeny egysége szükségeltetik ahhoz, hogy hagyjuk, átadjuk magunkat.

Kornis Mihály panaszkodik a kritikára egy másik, szintén a közelmúltban megjelent könyvben: író társaival ars poeticájáról vall az Íróakadémia diákjainak, s alkotói műhelytapasztalatai közül többek közt azt emeli ki: a kritikusok eddig még nem észlelték, ő tulajdonképpen költészetet művel. Ha a terminust nem is láthatta nyomtatva, recepciójában azért több jelzés található az általa is észlelt sajátosságra. A *Napkönyv* izgalmasan sokrétű visszhangja mindenesetre tartalmazza, regisztrálja a szenvedélyességre, túlfűtöttségre, ritmikusságra, képszerűsége, tipográfiai zaklatottságra, anagrammatikusságra utaló jegeket a műben. S azt is, hogy könyve több mint irodalom: emberi hitvallás. A rendkívül érzékeny, borotvaélen táncoló forma itt (nagy küzdelemben, ám a befogadók egy határozott csoportjánál) győzedelmeskedik. A szerző eléri, amit könyvvel lehet. Reveláció és meghatározó élmény sokak számára e műve, akik megvallják, hogy a *Napkönyv* megkerülhetetlen darabja nemcsak a Kornis-életműnek, hanem immár az érintett olvasó világának is.

Újabb termése egy másik irányba visz: aforizmák, bölcsességek, kisesszék sorjájának mind a *Vigasztalások könyvében*, mind a *Lehetőségek könyvében*. A személyiség hitelét tekinti a szerző annak a fedezetnek, ahonnan joga van kimondani(a) mindezt, azaz ahonnan előléphet tanítani, megszólítani a befogadót. Ez alapján valóban különbséget teszünk a megszólaló személyek közt – hitelességük alapján. Attól, akinek emberi kisugárzása elért bennünket (lásd pl.: a Dalai láma) inkább elfogadjuk az okosítást, jó szándékú befolyásolást, felemelést. Aki hosszabb ideje így él, talán attól is. Az orosz szentek hagiográfiája éppen erre, a fertőből való kilépésre épül. A villámcsapásszerű megtérés érzékeltetése nem kisebb feladat ezekben az esetekben, mint a megundorodás, eltávolodás folyamatának józan és szenvedélyes megmutatása.

Érdekes, napjainkra mennyire eleven kérdés a szerzői hitelessége, referenciális értelemben. A strukturalista műimmanencia érvényességének lejártá után a posztmodern amellet, hogy egyfelől elutasítja az egybeesést, félkomolyan kikacsint már a biológiai szerzőre; ki is ő, szólhat-e belőle, róla, eredhet-e egyenesen tőle a mű (önéletíró műfajok, holokauszt-irodalom, vallomás, bölcsélet). Kornis állítja: tanult életének hibáiból, s ő már nem az a fanyalgó, nyavalygó botrányhős, akinek egykor láthattuk, nem a tévéstudió egyenes adásából kirohanó exhibicionista. A kontextus, a beszédhelyzet valóban alapvetően meghatározza a közlemény befogadását, az ilyenét különösen. Lehet, hogy a szerző már valóban nem az az ingerlékeny, hisztérikusságra hajlamos, hipermozgékony és -érzékeny hozzászóló, megnyilatkozó? Igen, mintha egy ideje szünetelnének ezek a híradások, hiányoznának ezek a típusú bevillanások róla... Mindenesetre a következetesség, amely már több opuszt szül, s a második igen hasonló művet hozza létre a tárgyban, figyelemre méltó. Látható, hogy az életműben nem egyedi, egyszeri kitérő, fellobbanás, szeszély, nem véletlenszerű epizód az életesszenciák továbbítása, továbbadásának szándéka és ténye – ha időleges is e szakasz, nem áll önmagában.

A *Vigasztalások könyvében* (Tericum, 2005) gyermekének tekinti olvasóját. A *Lehetőségek könyve* kissé tovább lép a személy-lehetőségek sokszorozása, például a második személyű önmegszólítás felé. Mégsem érzek különbséget a két könyv közt. (Valahol úgy hirdetik: az előző ellentéte és folytatása. Pontosabb a reklámmarketingjében ugyancsak sokat használt „ikerkönyv”-meghatározás.) Hasonló stílusú, tartalmú rövid szövegek ezek is: egymásra lettek fűzve, laza csoportokba rendezve. Az előzőben is lehetnének – és fordítva. Sőt: más, hasonló könyvek, tanítók gondolataival is keverhetők, nálunk például Hamvaséival, Máraiéival... Mások Pascalt említik vele kapcsolatban. Beidézhető, átirtható volna ide korábbi, a vigaszokról szóló kritikám szinte minden passzusa.

A könyv külseje megint gyönyörű, még ha elgondolkodtató is anakronizmusa (az előző esetben szakrális töltete): miért éppen egy faházból tekint ki egy falusi ruhába öltözött hölgy az erdőre egy régi idillben? Miféle nosztalgiát sugall a kép? A